

REPERE METODOLOGICE PRIVIND ORGANIZAREA PROCESULUI EDUCAȚIONAL ÎN ÎNVĂȚĂMÎNTUL PREȘCOLAR

I. PRELIMINARII

În învățământul preșcolar, în anul de studii 2016-2017, vom continua realizarea obiectivelor educației timpurii centrate pe copil, care prevede respectarea și valorizarea unicității copilului, a nevoilor și intereselor fiecăruia, acordarea de oportunități egale de acces la educație și dezvoltare, precum și formarea unei personalități autonome, tolerante, cooperante, responsabile, creative și flexibile, capabile de a face alegeri și de a decide, iar cadrul didactic fiind cel care îi este partener, îl susține, îi satisface necesitățile și interesele lui, îi crează oportunități de cunoaștere de sine și a mediului înconjurător

Recomandările, stipulate în Scrisoarea metodică din anul de studii 2015-2016, axate pe aplicarea *Standardelor profesionale naționale pentru cadrele didactice din instituțiile de educație timpurie (SpNCD)*, rămân valabile și pentru anul 2016-2017 și vor fi urmate cu strictețe de către cadrul didactic și managerial din învățământul preșcolar. Fiind aplicate corect, acestea vor conduce la realizarea cu succes a *Standardelor de învățare și dezvoltare a copilului de la naștere până la vârsta de 7 ani (SÎDC)* în raport cu fiecare copil. În acest proces este foarte importantă *conștientizarea și formarea unei culturi de reflecție, evaluare și autoevaluare profesională* a cadrului didactic și managerial în cadrul instituției.

Scrisoarea metodică privind organizarea procesului educațional în anul de studii 2016-2017 abordează, în speță, gradul de pregătire a copiilor cu vârsta 6-7 ani pentru tranziția la școala primară (dezvoltarea fizică, socio-emoțională, cognitivă, limbajul și comunicarea, capacități și atitudini de învățare la finalul grupei pregătitoare) în scopul orientării și optimizării procesului educativ în ansamblu la nivel de țară și la nivelul instituției de educație timpurie.

II. PREGĂTIREA PENTRU ȘCOALĂ

În pregătirea copiilor de 5-6(7) către școală, în anul de studii 2016-2017, se va ține cont de *abordarea holistică a dezvoltării copilului* din perspectiva tuturor domeniilor așa încât, fiecare copil care va absolvi grădinița să fie pregătit pentru a face față solicitărilor clasei I. Totuși, atenție deosebită se va acorda domeniilor și itemilor care, în anul de studii 2015-2016, conform raportului de monitorizare a gradului de pregătire a copiilor pentru școală, elaborat de Ministerul Educației, care vizează **30 059** copii cu vârsta 6-7 ani, au fost realizați/atingi de către un număr egal cu sau mai mic de 50% din copii.

a) Performarea domeniilor de dezvoltare:

1. Studiul arată, că la modul general, gradul de pregătire a copiilor pentru școală este, la prima vedere, unul relativ bun, avînd în vedere, că **54,8%** din copii au performat indicatorii la scala în *mod regulat, independent* și **33,8%** - *cu puțin sprijin*. Totuși, 9,8% din copii au performat indicatorii la scala *cu mult sprijin*, iar 1,6% din copii nu performează nici un indicator din 34 care se conțin în *Fișa de monitorizare a*

dezvoltării copilului la debutul școlar. În termeni absoluți aceasta înseamnă că circa 3 400 copii au cu un grad insuficient de pregătire pentru școală.

2. Domeniul cel mai bine performat de către copii este domeniul **A. Dezvoltarea fizică, a sănătății și igienei**, cu 67,8% performare a indicatorilor la scala în mod regulat, independent și 25,8% - la scala cu puțin sprijin.
  3. Domeniile **B. Dezvoltarea socio-emoțională**, **D. Dezvoltarea Limbajului și a Comunicării și Premisele Citirii și Scrierii** și **E: Dezvoltarea cognitivă și cunoașterea lumii** au fost performate la valori cuprinse între 52 și 54 la sută din copii la scala În mod regulat, independent, și 34,7% la scala Cu puțin sprijin..
  4. Domeniul care prezintă dificultăți de performare de către copii este domeniul **C. Capacități și atitudini în învățare** – acesta a înregistrat cele mai mici valori - 45,1% copii la scala În mod regulat, independent și cele mai mari valori - 3% - la scala Niciodată.
  5. Domeniile **C, D și E** au cel mai mare număr de copii care nu au performat nici un item – respectiv, 2%, 1,8% și 2,5%. Aceste domenii înregistrează și cele mai mari valori la scala Cu mult sprijin – între 13,7% la domeniul C, 11,2% la domeniul D și 9,8% la domeniul E.
- b) Performarea indicatorilor:
1. Doar 10 indicatori din 34, aparținând la 4 domenii de dezvoltare (A, B, D, E), au fost realizați de către un număr de copii care a depășit valoarea de 60% - conform scalei În mod regulat, independent - și o rată mică a copiilor care nu au performat indicatorii sau i-au performat Cu mult sprijin.

DOMENIILE DE DEZVOLTARE ALE COPILULUI	Scala de apreciere			
	Nici odată, %	Cu mult sprijin, %	Cu puțin sprijin, %	În mod regulat, independent, %
A. DOMENIUL: DEZVOLTAREA FIZICĂ, A SĂNĂTĂȚII ȘI IGIENEI PERSONALE				
1. Demonstrează coordonarea părților propriului corp în realizarea unor mișcări (merge, aleargă, lovește mingea, face mișcări simple de dans, imită mișcări ale animalelor/ din natură, participă la activități domestice) [28, 31, 32, 86]	0,4	4,3	19,5	75,8
2. Utilizează independent cu ușurință materiale pentru a scrie și a picta. [58,59, 572]	0,5	4,6	21,4	73,5
4. Demonstrează independență în igiena personală (se spală și se șterge singur pe mâini, își acoperă gura cu mâna când strănută, când tușește, folosește independent toaleta, folosește batista, se spală pe dinți). [115]	0,4	2,8	18,5	78,3
B. DEZVOLTAREA SOCIO-EMOȚIONALĂ				
10. Cunoaște ziua, luna, orașul și țara în care s-a născut, numărul de telefon. [274]	1,4	7,2	29,8	61,6
D. DEZVOLTAREA LIMBAJULUI ȘI A COMUNICĂRII ȘI PREMISELE CITIRII ȘI SCRIERII				
15. Participă la activități de lectură interactivă, în care se citesc povești, povestiri mai mult de 20 minute. [393, 394]	0,9	6,7	25,8	66,6

21. Recunoaște litere mari/mici de tipar și le pune în corespondență cu sunetul asociat; identifică litere în numele propriu și în nume/denumiri familiare din mediu (grădinița, spital, muzeu...). [526, 527, 537, 540, 541, 543]	2,3	9,5	24	64,2
E: DEZVOLTAREA COGNITIVĂ ȘI CUNOAȘTEREA LUMII				
25. Numără cu ușurință și cunoaște ordinea numerelor până la 20; numără 10 obiecte prin corespondență 1 la 1. [637, 638, 639, 641]	2,2	5,6	20,2	72
26. Utilizează numere și operații simple. [640]	2,9	8,9	26,7	61,5
32. Cunoaște și folosește corect zilele săptămânii, lunile și anotimpurile în succesiune. [727, 729, 730]	1	6,1	27	65,9
33. Participă la îngrijirea și protecția mediului, reciclarea materialelor. [741]	1	6,9	32,1	60

2. 5 indicatori, aparținând la 3 domenii de dezvoltare (C, D și E) au fost mai dificili pentru copii - la scala *În mod regulat, independent* aceștia au fost realizați de un număr mai mic de 40% din copii. În același timp, la acești indicatori s-a înregistrat o rată mare a copiilor care nu au realizat indicatorii (la scala *Nici odată* – între 2,3% și 3,3%), precum și cele mai mari valori - între 13 și 16 % - la scala *Cu mult sprijin*.

DOMENIILE DE DEZVOLTARE ALE COPILULUI	Scala de apreciere			
	Nici odată, %	Cu mult sprijin, %	Cu puțin sprijin, %	În mod regulat, independent, %
C. CAPACITĂȚI ȘI ATITUDINI ÎN ÎNVĂȚARE				
13. Caută informații noi legate de domeniile care îl/o interesează; găsește forme și mijloace noi de exprimare a gândurilor și emoțiilor (prin muzică, desen, dans, joc simbolic). [321, 322, 323, 324, 363, 366]	2,6	16,7	43,9	36,8
D. DEZVOLTAREA LIMBAJULUI ȘI A COMUNICĂRII ȘI PREMISELE CITIRII ȘI SCRIERII				
17. Folosește fraze construite logic, gramatical corect, utilizând sinonime, antonime și cuvinte noi. [418, 420, 421, 422, 425, 443, 445, 446]	2,3	16,2	43,6	37,9
E: DEZVOLTAREA COGNITIVĂ ȘI CUNOAȘTEREA LUMII				
23. Presupune, verifică experimental și explică legătura cauză-efect (utilizând, eventual, o varietate de instrumente și aparate simple de investigație - lupă, microscop, termometru). [587, 588, 589, 603, 695, 698]	3,3	16,9	50,1	29,7
24. Explorează mai multe modalități de a soluționa o problemă, individual sau în grup. [362, 364, 365, 611, 621, 622]	2	14,4	46,5	37,1
31. Caută independent, din diferite surse, informații despre sine și mediu și le discută cu alții (nevoile de bază ale ființelor vii; schimbările care se produc în sine și în mediu). [688, 689, 690, 708, 709, 726, 728, 739, 740]	3,2	13,7	45,3	37,8

Specialiștii din cadrul OLSDÎ repsonsabili pentru educația timpurie:

- vor analiza rezultatele monitorizării gradului de pregătire a copiilor pentru școală obținute per raion/sector/municipiu din perspectiva asigurării unor bune condiții pentru pregătirea tuturor copiilor pentru școală conform SÎDC, identificând cauzele și soluțiile posibile de redresare a situației acolo unde aceasta este problematică;
- vor organiza pentru manageri, metodiști, mentori și educatorii grupelor pregătitoare ateliere de lucru pentru cunoașterea în profunzime a SÎDC, “a citirii” și înțelegerii corecte a indicatorilor, selectarea/elaborarea practicilor adecvate de sprijin la toți indicatorii din SÎDC, cu accent pe domeniile problematice, pentru dezvoltarea abilităților de observare de către cadrul didactic a copilului și consemnării datelor, pentru reflecție, pentru asigurarea caracterului integrat al activităților;
- vor organiza inter-asistențe la nivel inter-instituțional pentru eficientizarea aplicării SÎDC;
- vor monitoriza pe parcursul anului școlar 2016-2017 procesul de pregătire pentru școală a copiilor conform SÎDC.

Managerii instituțiilor de educație timpurie și cadrele didactice:

- vor analiza rezultatele monitorizării gradului de pregătire a copiilor pentru școală obținute per instituție, identificând cauzele determinante și soluțiile posibile de redresare a situației per fiecare domeniu de dezvoltare a copilului și indicatori problematici;
- vor asigura procesul educational pentru realizarea indicatorilor din SÎDC cu jucăriile, cărțile, ustensilele, atributele, materialele didactice necesare în conformitate cu cerințele SÎDC și *Ghidul cadrelor didactice pentru educația timpurie*, p.66-88;
- vor organiza inter-asistențe la nivel instituțional în vederea aplicării mai eficiente a SÎDC, cu accent pe indicatorii-problemă;
- vor organiza procesul de dezvoltare profesională a cadrelor didactice la nivel instituțional în vederea îmbunătățirii capacităților acestora de observare a comportamentului copiilor, de reflecție și autoevaluare;
- vor implica mai activ familia în realizarea SÎDC și a continuității demersului educational acasă;
- vor elabora un plan de colaborare cu școala pentru a implica mai activ învățătorii de la clasele primare în procesul de pregătire pentru școală a copiilor.

Monitorizarea progresului dezvoltării copiilor din grupa pregătitoare se va face și în continuare în conformitate cu *Instrumentul de monitorizare a pregătirii copiilor pentru școală* (vezi metodologia de aplicare în Scrisoarea metodică din anul de studii 2015-2016).

III. DEZVOLTAREA CREATIVITĂȚII ȘI GÎNDIRII CRITICE LA COPIII DE VÎRSTĂ PREȘCOLARĂ

Analiza rezultatelor pregătirii copiilor pentru școală, per indicatori concreți, arată, că indicatorii neperformanți sau performanți de un număr mic de copii au la bază gândirea critică, independența în gândire, creativitatea copilului, capacitatea lui de a explora, de a analiza și explica lucrurile/fenomenele și a deduce idei noi.

Pentru a remedia situația propunem în continuare exerciții, jocuri, activități de stimulare a creativității și gândirii critice la copiii din grupele mari și pregătitoare, pe care cadrul didactic le va insera în canavaua activităților educative cu copiii, precum și le va propune părinților pentru exersare acasă cu copilul.

A. Educarea creativității la copiii de vîrstă preșcolară

Educarea creativității la copiii preșcolari este una din sarcinile actuale a grădiniței de copii. În zilele noastre cultivarea și dezvoltarea spiritului creativ la preșcolari constituie o necesitate imperioasă și obiectivă a grădiniței. Un fapt care se impune și trebuie reținut este acela că în zilele noastre își face tot mai mult loc concepția că, la orice persoană creativitatea poate fi cultivată, într-o măsură mai mare sau mai mică, într-o direcție sau alta.

În procesul de învățămînt nu interesează atît produsul copiilor ca valoare socială, ci - în plan psihologic - suplețea, eleganța, nota de originalitate în soluțiile (metodele), formele (strategiile utilizate pentru rezolvarea problemelor). De asemenea, interesează măsura în care soluțiile găsite în rezolvarea problemelor produc copiilor trăiri afective (satisfacții), o stare de surpriză plăcută, care reanimă dorința și curiozitatea de a descoperi și alte căi, soluții mai elegante, toate, acestea fiind atribute spiritului creator.

În orice domeniu, creativitatea presupune, în același timp, anumite însușiri motivaționale și de caracter care pot fi formate și cultivate în cadrul procesului educațional:

- interese dezvoltate;
- curiozitate vie pentru a ști;
- atitudine activă în fața dificultăților;
- atitudine pozitivă față de un risc rezonabil (*inițiativă, îndrăzneală, curaj*).

Activitățile de dezvoltare a limbajului în grupele preșcolare permit o gamă largă de opțiuni pentru organizarea și desfășurarea unor multiple forme de lucru și activități creatoare, metode, procedee menite atît să dezvolte aptitudinile, cît și să stimuleze creativitatea. În acest sens nu este vorba de metode speciale, utilizate în acest scop, ci mai degrabă de folosirea celor cunoscute, dar într-o manieră care să antreneze copiii în activitatea de învățare, în a însuși procesul descoperirii noilor cunoștințe și, mai ales - al aplicării lor creatoare în practică. De altfel, stabilirea domeniilor de aplicare în practică a *cunoștințelor dobîndite prin efort propriu* constituie un foarte bun mijloc de stimulare a creativității.

Pentru antrenarea spiritului creativ, a gîndirii divergente, flexibilității, fluidității și originalității gîndirii este necesar de a se utiliza în procesul de predare-învățare-evaluare diferite exerciții cu caracter creator, cît și diferite forme de organizare a acestora. Mai jos propunem cîteva modele care, utilizate în mod inventiv, vor servi drept cadru propice dezvoltării creativității ca process generic pentru toate domeniile de dezvoltare a copilului.

Dezvoltarea limbajului. Formarea premiselor citit-scrisului

”Jocul sinonimelor” - solicitați copiilor să găsească toate sinonimele unor cuvinte date și să formuleze propoziții. Exemplu:

Zăpadă, nea, omăt.

Zăpada a acoperit pămîntul.

Pe mîna mea s-a așezat un fulg de nea.

Pe drumuri s-au format troiene de omăt.

”Jocul omonimelor” - propuneți copiilor să formuleze propoziții cu sensurile diferite ale unui cuvînt dat.

Exemplu:

Broasca sare în lac.

Broasca de la ușă a rămas fără cheie.

Doi copii stau pe bancă.

Tata a împrumutat bani de la bancă.

”Prefixul arbitrar” - se propune copiilor să spună cuvinte la care educatoarea le adaogă prefixe, sau indică un prefix pe care aceștia îl adaogă cuvintelor alese de ei sau adaogă aceluiași cuvînt diferite prefixe. *Exemple:*

- *Triochi, triumbrelă, trimasă, trisoare etc*

- *Ozîină, izîină, uzîină, marizîină, trizîină*

Întrebări deschise - întrebările deschise bine chibzuite, care-l orientează într-un anumit sens pe copil, îi oferă și posibilitatea de a judeca și improviza.

- a) Înaintarea întrebărilor care cer un răspuns cât mai variat și au un cuvînt de răspuns interzis. De exemplu: „În ce lună te-ai născut?” Cuvîntul interzis este „ianuarie”. Variante de răspuns acceptabile:

- *iarna*
- *anotimpul înzăpezit*
- *cînd se împodobesc brazii de sărbătoare*
- *a doua lună a anotimpului iarna*
- *în luna care urmează după decembrie*
- *în luna cînd se începe un an nou*
- *cînd este multă zăpadă*
- *cînd copacii sunt îmbrăcați în haine albe etc.*

- b) Întrebări care-i încurajează pe copii să-și exprime ideile și sentimentele, să exploreze și să investigheze. Spre exemplu:

- *Cum ați ajuns la această concluzie?*
- *Ce ai observat la .....?*
- *De ce crezi că.....?*
- *Cum crezi că se mai poate face...?*
- *Ce sentimente ai încercat cînd ai fost în rolul „cutare” ?*
- *Ce trebuie să faci „cineva” ca să poți avea încredere în el?*
- *Ce s-ar putea întîmpla, dacă...?*
- *Cum te-ai fi descurcat, dacă...?*

Simpla adăugare a expresiei „De ce crezi tu așa?” fac aceste întrebări accesibile oricărui copil care s-a gândit la ideile la care se face referire și care are ceva de spus în acest sens.

FULGUL

Ce face?

*Cade, zboară, dansează, plutește,
se rotește, roiește, plătînd, duios, fermecător, fraged,
se așterne, se joacă, zburdă, cîntă,
se topește.*

Cum este?

*Alb, pufoș, moale, gingaș, dulce, valsează, coboară,
tandru, jucăuș, vrăjitor, misterios,
frumos, rece, proaspăt.*

NORUL

Ce face?

*Se joacă, se ascunde, aleargă,
se destramă, plutește, se încruntă,
fuge, se mărește, se mișcă, plînge.*

Cum este?

*Mare, sur, negru, ca plumbul, mic,
uriaș, ca un urs, pufoș, alb, jucăuș, vesel,
scămos, zburdalnic, greoi, plutitor,
fioros, supărat, îngîndurat, plîngăreț.*

Utilizarea întrebărilor de tipul celor enumerate evidențiază mai multe avantaje ale acestora:

- provoacă gîndirea divergentă ;
- stimulează creativitatea, învățarea;
- încurajează copiii să-și exprime ideile și sentimentele;
- provoacă explorarea, investigația, argumentarea;
- oferă o bună posibilitate de cunoaștere a proceselor de gîndire ale copiilor;

- încurajează copiii să spună ce gândesc și să dobândească încredere în sine prin ideile, afirmațiile pe care le propun;
- ajută copiii să-și formuleze propriile puncte de vedere și să le accepte pe ale altora.

”Alfabetul viețuitoarelor”. Scrieți câte un nume de animal care să înceapă cu **a, b, c, d, e, f, g** și dați-i o definiție proprie, ca în modelul de mai jos:

- arici= ghem de ace
- balenă=colți ascuțiți
- cal=coamă în vînt.

”Asociații de cuvinte”. Propuneți copiilor să găsească asociații pentru anumite cuvinte:

- *barcă* (poate fi asociată cu o rață pe apă);
- *o plasă pentru pește* (cu pînza de păianjen);
- *acul albinei* (cu seringă);
- *aspiratorul* (cu trompa elefantului);
- *ciuperca* (cu umbrela);
- *cercul* (cu farfuria, soarele, mingea) etc.

„Ce, cine face așa?” - educatoarea propune un cuvînt, verb. De exemplu:

- *Zboară - cine, ce?* (avionul, pasărea, frunza, covorul fermecat, fulgul, gîndul, albina, etc.) ;
- *Pișcă* (acțiune) – (fîntăru, albina, urzica, frizerul, copilul, gîndacul, vorba;
- *Arde* – (lemnul, hîrtia, focul, lumina, soarele, becul, etc.).

„Unde poate fi?” - educatoarea propune un cuvînt pentru exersarea copiilor în utilizarea corectă a substantivelor și a prepozițiilor. De exemplu: *Unde poate fi creionul ? - pe masă, în album, în buzunar, în penal, sub masă, în coș, lîngă carte, la sora, între cărți, etc.*

„Cum e/cum poate fi?” – propuneți copiilor un cuvînt /obiect, iar aceștia vor găsi mai mult însușiri care-l înfățișează. De exemplu: „*Cum e/cum poate fi apa*” - *curată, rece, caldă, murdară, bună de băut, fierbinte, străvezie, mirositoare, colorată, înghețată, fiartă, crudă, gustoasă, sărată, dulce, sălcie*. Cereți enumerarea calificativelor a celor mai diverse lucruri, obiecte, ființe, etc. (*rochia, bunica, mărul, mașina, educatoarea, orașul, laptele, propoziția, cartea* etc.).

”Construiri de propoziții” - propuneți copiilor să alcătuiască cît mai multe enunțuri din 4 cuvinte care încep cu litera „**m**”, „**a**” etc. Exemple. *Maria mănîncă multe mere. Moș Martin mormăie mofturos. Ariciul are ace ascuțite. Ana alege astre albe.*

Literatura artistică

„Ce titlu se potrivește?” - într-una din variante copiii trebuie să găsească cît mai multe titluri pentru o povestire dată, a unei poezii, a unui desen, a unui desen animat, a unei piese muzicale, a unui dans, jocuri de rol. În altă variantă se pot modifica titlurile povestirilor, poeziilor cunoscute.

”Povestiri incomplete” - se prezintă copiilor o poveste, povestire, întîmplare fără final. Copiilor li se cere să elaboreze partea-lipsă a acesteia, în 3 variante posibile.

”Schimbă finalul poveștii” - copiii sunt solicitați să schimbe finalul unor povești cunoscute astfel:în ”Ursul păcălit de vulpe”, ursul prinde vulpea și o obligă să stea o noapte cu coada în baltă, să vadă cum e; în ”Scufița Roșie” fetița recunoaște lupul deghizat în hainele bunicii, strigă după ajutor și vîntătorul o salvează etc.

”Continuarea poveștii dincolo de finalul ei” - mobilizîndu-i pe copii să continue unele din poveștile cunoscute, dincolo de finalul lor, ei pot face astfel încît să ne spună ce face capra și iedul din povestea ”Capra cu trei iezi”, după ce moare lupul, ce face ursul din povestea ” Ursul păcălit de vulpe” după ce și-a dat seama că a fost păcălit.

”Introdu noi personaje în povești” - introducerea de noi personaje în poveștile cunoscute face ca, de exemplu în poveștile ”Căsuța din oală, ” Mănușa”, să mai încapă și câteva insecte, animale (albina, țințarul, buburuza), (elefantul, măgarușul, calul), fata moșului din povestea ”Fata babei și fata moșneagului” să înlănească un iepuraș, care îi dăruiește un inel cu diamant etc.

”Încurcătura poveștilor” - educatoarea ”greșește” poveștile, încurcându-le sau așezînd eroii în alte spații sau alte timpuri, sau modifică, răsturnînd situația. Se cere copiilor să continue povestea în situația nou creată. Exemple: Scufița Roșie nimerește printre extraterestri sau Cenușăreasa nimerește în povestea ”Capra cu trei iezi”, sau Scufița Roșie este rea, iar lupul este bun, cuminte. Se dezvoltă astfel gîndirea laterală.

”Salată de povești” - se realizează o nouă poveste prin amestecarea personajelor și evenimentelor. Sunt aduse în aceeași poveste personaje din alte povești. Exemple: lupul intervine în ”Alba ca zăpada și cei șapte pitici”, Eliza se înlănește cu Fata Moșului etc.

„Trei lumi într-una singură” - li se vor spune copiilor trei cuvinte, între care se poate face mai greu legătura. Cu cît această legătură este mai dificil de făcut, cu atît mai interesante sînt asocierile făcute de copii. Ei vor avea de alcătuit un text scurt, din minim trei enunțuri, prin care să realizeze o situație care să cuprindă cele trei noțiuni/acceptii ale cuvintelor date. Exemplu: albină, tren, medic. Posibil răspuns: „Un tren se opri într-o gară mică. O albină intră, din greșală, în tren, pe o fereastră deschisă. Un medic, ce calatoarea cu trenul, a prins-o cu grijă și i-a dat drumul afară din tren.”

”Cînd va crește mare” - provocați copiii să își imagineze că au un glob de cristal în care pot să ghicească viitorul pentru fratele, sora, verișorul, verișoara sau prietenul său cel mai bun. Va putea să creeze o biografie amuzantă sau destul de probabilă, pornind de la ce cunoaște despre copilul respectiv, adăugînd în plus umor și fantezie. Jocul poate fi foarte antrenant, o dată ce începe. Îi puteți îndruma pe copii prin întrebări precum: Ce profesie va avea respectiva persoană? Unde va locui? Cum se va îmbrăca? Ce preocupări va avea și cît de mare va fi familia sa?

”Aha, am fost și eu acolo”! - activitatea se bazează pe o poveste pe care o creează participanții, unul câte unul. Astfel, este nevoie de un voluntar care să înceapă povestea, în care el este personaj principal, care chiar *joacă*, iar ceilalți din grup trebuie să imite toate mișcările, gesturile, mimica celui care povestește. În orice moment al poveștii, oricare dintre participanți poate interveni prin exclamarea: „ *Aha, am fost și eu acolo!* ” și să continue povestea. Atunci cînd există o intervenție cu exclamarea amintită , tot grupul trebuie să dea replica: „*Și ce-ai văzut, prietene?* ”, abia apoi cel care a intervenit putînd să continue povestea.

Compunerile. Terenul fondator al activităților creatoare sunt **compunerile** după conținutul unui tablou, compunerile libere (de sine stătătoare), compunerile simple (compuneri – contaminări pe teme de lucrări literare). Metodica povestirilor-contaminări este simplă. Copiilor li se propune să povestească un fragment, sau un text literar în întregime, de la persoana întâia , imaginîndu-și că ei au participat la cele descrise în text. Exersînd la fiecare activitate măcar câteva elemente ale compunerii, ponderea activității de creație a copiilor va fi din ce în ce mai mare. Atunci cînd sînt inițiate discuții în baza textelor, copiii intervin creativ:

- exprimîndu-și opinia personală privitor la faptele prezentate și analizate din text;
- intervenind la desfășurarea acțiunii, creîndu-se situații noi, modificînd finalul,
- schimbarea atitudinii, a poziției unui personaj;
- răspunzînd la întrebări de felul:
  - *Ce s-ar întîmpla dacă...?*

- Cum ai fi procedat tu....?

Pentru a atinge performanțe la alcătuirea compunerilor, se cer multe exersări, începând din grupele anterioare. Educatorii practică mai frecvent exercițiile de observare și reținere a unor fapte concrete, exerciții care stimulează, imaginația, gândirea creativă, precum:

a) Scrisoare desenată

“Daniela se gîndi să trimită prietenei sale o scrisoare. Dar, necaz mare – nu poate scrie. Stai! - se gîndi. Pot desena bine! Și iată ce apăru pe hîrtie”.

Sarcină: care, crezi, a fost mesajul scrisorii, după desenele înșirate (soare, plajă, corăbii, bărci, papagal, castel de nisip, compoziție din scoici etc.).

b) Exerciții-comparări

- Compară un cocoș adevărat cu cocoșul din povestea „Punguța cu doi bani” de Ion Creangă;
- Compară un șoarece adevărat cu simpaticul Jerry din filmele cu desen animat.

c) Exerciții – descrieri

- În urma lecturării poveștii *Făt-Frumos și Zmeul* realizează descrierea: unei lupte; a unui obiect; a unui interior de palat; a unui personaj închipuit; a unui zmeu.
- Ai primit de ziua ta un pachet frumos pe care scria „Ochelari fermecați”. Desfaci pachetul, îmbraci ochelarii și vezi.....
- Descrierea jucăriei preferate (forma, culoarea, elementele, materialul, piesele; pentru documentare poate apela la cei maturi); dacă se mișcă – cum? Etc.
- Descrierea animalului preferat (mărime, blăniță, comportament etc);
- Descrierea sălii de joacă (sau cum își imaginează sau își dorește o cameră). Repere: masă, curată, ordonată, pat, luminoasă, spațioasă, jucării, etc.
- Istorioare fantastice. „Eram la circ. În centrul arenei multicolore se găsea o scoică de mare enormă. Deodată din ea a izbucnit un șuvoi de apă și.....”

Pe lîngă acest exercițiu, care dezvoltă imaginația, gândirea creativă, vocabularul, mai sunt și cele de tipul:

- introducerea unui nou personaj;
- continuarea basmelor cunoscute;
- salată de povești;
- povestea pe dos;
- găsește-ți locul în poveste;
- ce se mai poate *de schimbat etc.*

Cooperarea afectivă se utilizează pe larg întru soluționarea sarcinilor de tip problematizat. Pentru stimularea creativității cooperarea mai poate fi folosită și în cadrul altor metode; *brainstorming-ul, dezbaterea*. Pentru a realiza o cooperare eficientă, relația educator-copil trebuie să fie interactivă, iar coeficientul creator al activității va fi cu atît mai mare, cu cît copilul va fi mai descătușat, mai liber în inițiativă (cu cît mai multă încredere va avea în sinceritatea noastră), mai hotărît în acțiuni de a lua decizii. Așadar, pentru început lucrăm împreună cu copiii. Compunem, adăugăm într-un text un cuvînt, o expresie, o propoziție, demonstrîndu-le cum se schimbă sub ochii lor înțelesul textului.

De exemplu:

Mihaela dansează.

Mihaela dansează frumos.

Mihaela, fetița din grupa pregătitoare, dansează nespus de frumos.

Cooperarea este foarte eficientă întru stimularea, dezvoltarea creativității în cadrul desfășurării tehnicii de lucru „Pro și contra” (Graficul T). Această tehnică se realizează între două grupe de copii cu însărcinări contradictorii. În exemplul de mai jos o grupă are sarcina de a acuza /contra un personaj, cea de-a doua de a-l apăra, și ambele pornind de la textul perceput și de la analiza și cunoașterea situațiilor de subiect.

Subiectul A: „Capra cu trei iezi” de Ion Creangă. Argumente *pro* și *contra* – lupul ce a mâncat iezi caprei.

Grupa I – *Pro* – *Lup*: Lupul este sanitarul pădurii, el are grijă ca animalele sănătoase să nu se molipsească de la cele bolnave. Și apoi lupul este animal carnivor. Lui nu-i place iarba, florile, terciul, varza. Dacă n-ar fi lupul, atunci multe animale s-ar îmbolnăvi unele de la altele și pădurea ar rămîne pustie.

Grupa II - *Contra* – *Lup*: Este vinovat! A lăsat-o pe capră doar cu un singur ied. Biata capră era singură și iezi erau ajutorul și sprijinul ei la bătrînețe. Lupul este un mincinos, îi atacă pe cei mai slabi ca el. Lupul este un animal rău.

Astfel de tehnici formează la copii:

- trăiri sufletești (emoții și sentimente) pe baza cărora se formează sfera motivațională a personalității, propice desfășurării activităților de soluționare a problemei, de descoperire, etc.;
- tendința de a rezolva noi probleme și mai complexe;
- dorința de a participa în discuții, de a pătrunde în esența fenomenelor și proceselor din realitatea înconjurătoare.

Educație muzicală. Dezvoltare fizică

”**Electrocasnicele**” - propuneți copiilor să se gîndească la un obiect electrocasnic și să-l redea prin sunete, mimică, pantomimică. Ceilalți copii vor ghici obiectul.

”**Să ascultăm liniștea**” - se propune copiilor să facă liniște, să stea și să asculte atent timp de cîteva minute, apoi să expună prin diferite mișcări ce au auzit, iar ceilalți să ghicească.

”**Salutul**” - propuneți copiilor la întîlnirile de dimineață - să se salute cît mai diferit, folosind gesturile, mimica, pantomimica. Apreciați cele mai deosebite saluturi. Întrebați-i cum se simt, ce le-a plăcut cel mai mult în salutul lor, a colegilor?

”**În excursie**” - se audiază o înregistrare cu ciripit de păsărele, susur de izvor și, dacă e posibil, și cu foșnet de frunze mișcate de vînt. Se cere copiilor să-și imagineze o excursie în care, la un moment dat, au văzut un lucru care fie le-a plăcut foarte mult, fie i-a speriat și să-l povestească și celorlalți. În acest exercițiu, stimulii auditivi vin foarte mult în sprijinul copiilor în imaginarea unor situații despre un subiect dat. La fel se poate imagina o călătorie cu trenul, ascultînd o înregistrare cu sunetele produse de acesta etc.

Varianta II. Propuneți copiilor să redea cu ajutorul diferitor obiecte ciripitul păsărilor, susurul apei, foșnetul frunzelor, răpăitul ploii, tunetul, bătaia vîntului.

Artă plastică (desen, pictură, modelaj, colaj, aplicație). Munca.

”**Prăjituri năzdrăvane**” - din aluat preparat de copii sau educatoare, copiii modelează ”prăjituri năzdrăvane” de diferite forme hazlii, în funcție de preferințele și imaginația fiecăruia care apoi se pun la copt, sau uscat. Cele uscate pot fi vopsite în diferite culori de copii.

”**Mă oglindesc în palma mea**” - în aluat, preparat de copii sau educatoare, copiii își presează palma în așa fel încît amprenta palmară să fie cît mai clară și în relief. Cînd este uscată palma

amprentată este pictată de copil, realizând chipul unei persoane îndrăgite, autoportret sau orice altceva, după imaginația fiecăruia.

”Completează ce lipsește” - copiii primesc câte o planșă pe care în prealabil au fost desenate de exemplu: o palmă cu degetele răsfirate, un cap de pește, labelle unei găște, trompa unui elefant, ei urmărind să constituie, alegînd din mai multe posibilități, pe aceea care li se pare cea mai potrivită pentru a realiza o compoziție în care partea să fie completată cu elemente care se întregesc forma.

”Forme misterioase” - exercițiul constă în obținerea de forme spontane prin:

- suflarea liberă sau printr-un tub, în diferite sensuri, a unor puncte, pete de culoare fluidizată,
- dirijarea scurgerii aderente a unor puncte de culoare fluidizată, schimbînd poziția planșei pentru a favoriza deplasarea culorilor în sensurile dorite, sau prin scurgerea liberă a unor puncte de culoare;
- prin stropirea forțată, cu pensula pe foaia de hîrtie umedă;
- prin estomparea cu hîrtie mototolită a unei suprafețe acoperită cu un fond de culoare.

”Spune cît mai multe obiecte cu care crezi că seamănă pata de culoare” - se pornește de la suprapunerea unei foi de desen peste o pată de acuarele de diferite culori. Se cere copiilor să privească cu atenție rezultatul obținut și să găsească asemănări cu obiectele din realitate. Solicitați copiilor să dea un nume tabloului creat.

”Covorașul” - se așează în fața fiecărui copil un model nestructurat de covoraș și li se cere să coloreze și să completeze căsuțele așa cum vrea fiecare, dar să fie cît mai frumos.

”Desenează o poezie” - se pun la dispoziția copiilor creioane colorate și hîrtie. După ce li se citește o poezie, copiii sunt invitați să deseneze exprimînd imaginile sugerate de poezie.

”Portret cu ochii închiși” - aveți nevoie de acuarele aranjate pe o masă, pensule și coli de hîrtie. Propuneți copiilor să picteze cu ochii închiși un peisaj folosindu-vă doar de simțul tactil și de amintirea modului în care culorile erau așezate pe masă. Veți fi plăcut surprinși de pictura finală obținută.

„Tabloul cu anotimpuri” - rugați copiii să creeze tablouri din diverse culori vii de hîrtie creponată. După ce ei consideră ca au terminat tablourile inițiale, li se da o nouă sarcină: să adapteze tabloul, prin noi adaosuri, la un anotimp - toamnă, vară sau primăvară. Avînd în vedere prima cerință – să folosească îndeosebi culori vii – cerința de a adapta tabloul la anotimpul iarna este cea care solicită cel mai mult creativitatea, de aceea se va căuta provocarea lor de a adapta tabloul multicolor la anotimpul iarna, fără însă a-i forța. Exercițiul va evidenția la unii copii idei surprinzătoare, precum acoperirea culorilor cu hîrtie albă sau prin aplicarea de fulgi și oameni de zăpadă.

Analogia: „Surpriza petelor” – propuneți copiilor să acopere în întregime o foaie de desen cu pete de diferite culori și mărimi apoi, solicitați-le să-și privească foarte atent lucrarea, și, cu ajutorul unei carioca groasă, să dea petelor contur, în așa fel încît lucrarea să devină o compoziție figurativă. Exercițiul devine mai interesant dacă aceeași lucrare inițială se

multiplică la copiator color și li se dă tuturor copiilor. Rezultatele diferite, apoi comparate, sunt un stimulent deosebit de eficient pentru dezvoltarea imaginației creative.

”Felicitări!” - dacă se apropie vreo sărbătoare. (Paște, Crăciun, Mărțișor) va puteți ocupa timpul realizând împreună ilustrate cu felicitări pentru cei dragi. În funcție de abilitățile pe care le au puteți experimenta de la simple desene cu carioca și creioane colorate la colaje cu hârtie colorată, lipici și sclipici.

”Nu un castel!” - exercițiul se realizează în perechi. Fiecare pereche va avea la îndemână pătrate și triunghiuri din hârtie colorată de diferite dimensiuni (care vor releva puternic posibilitatea construirii unui castel). Li se va cere să realizeze cu acestea ceva - orice în afara unui castel.

”Pictorul distrat” - pe o măsuță este așezată o coală mare de carton alb, pensule și vopsele. Copiii dansează în jurul măsuței, iar la întreruperea muzicii cel ce se va afla pe cercul roșu (o bucată de material pe care educatoarea o așează în diferite părți ale mesei) va trebui să traseze cu pensula o dungă pe foaia mare, fără restricții de culoare, formă, mărime, direcție, etc. Atunci când foaia este suficient de acoperită cu culoare, copiii vor fi chemați să descopere și să contureze diverse obiecte din amestecul rezultat anterior.

”Zbori deasupra casei tale”... - se propune copiilor să-și imagineze că sunt în avion și zboară deasupra localității lor, deasupra casei în care locuiesc. Cum se vede totul de acolo? Desenează.

„Plasticienii” - propuneți copiilor să deseneze așa cum le-ar plăcea să arate casa lor, grădinița, orașul.

”Ce vezi?” - copiii primesc imagini cu diverse contururi ale obiectelor uzuale din viața de zi cu zi așezate cu capul în jos. Ei trebuie să completeze desenul pentru a obține un alt obiect, fără să întoarcă foaia, deci fără a folosi obiectul desenat așa cum sunt ei obișnuiți.

“Micul inventator”: desenarea unor obiecte, începând cu utilizarea a 2 figuri geometrice combinate în mod diferit.

Doar 2/3/4... linii: realizarea unui desen începând de la două linii.

Matematica

„Lucruri diferite și totuși asemănătoare” - fiecare copil primește o foaie de bloc de desen, împărțită, pe orizontal în patru părți egale. Pe fiecare coloană sînt desenate în partea de sus, în ordinea următoare, figurile: un cerc mare, un pătrat mare, un cerc mult mai mic decît primul și un pătrat, de asemenea, mult mai mic decît primul. Cerința este să se deseneze cît mai multe obiecte sau chiar ființe, care să respecte o evidentă corespondență cu însușirile: „cerc, mare”, „dreptunghi, mare”, „cerc, mic”, „dreptunghi, mic”. Posibile răspunsuri: cerc mare – soare, balon, minge, planeta Pămînt, covor, ceapă; dreptunghi mare – casă, bloc, camion, vagoane; cerc mic – șirag de mărgelile, nasturi, fulgi de zăpadă; dreptunghi mic – cutii, aparat de fotografiat, bomboane etc.

„Ce e rotund?” - într-un interval de timp anunțat de la început se cere copiilor să numească numele a cît mai multe forme rotunde, iar educatorul le notează. Se precizează că aceste forme pot fi orice, singura condiție e ca forma lor să fie aproximativ rotundă. După expirarea timpului, se citesc răspunsurile, apoi, o a doua sarcină este gruparea pe categorii a exemplurilor și numărarea categoriilor. Creativitatea gîndirii este cu atît mai mare cu cît, prin grupare se obține un număr mare de categorii.

”Imaginează-ți forma geometrică” - pe rînd, fiecare copil trebuie să își imagineze o formă geometrică în cît mai multe detalii, iar ceilalți vor fi nevoiți să adreseze cît mai multe întrebări astfel încît să ghicească forma inițială la care s-a gîndit propunătorul. Iată un exemplu: “un cerc de culoare roșie”. Întrebările ar putea fi:

- *E format din mai multe linii?*

- Este o linie continuă care se curbează?
- Are o culoare rece?
- Are o culoare caldă? Cel care răspunde la întrebări are voie să răspundă numai cu “da” sau “nu”.

„Două linii și zece idei, patru linii – douăzeci de idei” - copiii primesc fiecare câte o foaie de bloc împărțită în două. În prima jumătate sînt trasate două linii drepte, diferite ca sens și lungime, iar în cealaltă două linii curbe deschise, diferite ca și cuprindere și mărime. Li se cere copiilor să deseneze în prima jumătate cît mai multe figuri numai din linii drepte, care să integreze și cele două linii inițiale, astfel încît să rezulte o compoziție. Același lucru trebuie să-l facă și în cealaltă jumătate, folosind linii curbe, integrînd și cele două linii inițiale. La final își prezintă desenul, explicînd figurile și utilitatea pe care le-a destinat-o în desen.

Construcții

Propuneți copiilor să construiască ”Căsuțe pentru personajele din povești, din poezii”, folosind piesele din plastic, Lego, peturi, materiale reciclabile, materiale din natură, să precizeze forma și numărul pieselor.

”Figurine hazlii” - propuneți copiilor să realizeze diferite figurine, utilizînd paste, semințe, pufuleți, scobitori, frunze, scoici, nasturi, conform imaginației fiecărui.

„Jocul figurilor geometrice” - copiii primesc câte zece figuri geometrice de același tip, dar de mărimi și culori diferite (cercuri, pătrate, triunghiuri, dreptunghiuri). Din acestea li se cere să creeze o compoziție figurativă, lipindu-le. Cele patruzeci de figuri trebuie să creeze împreună o imagine inspirată din realitate, pe care copilul o va prezenta, descriind-o așa cum a văzut-o el. Sînt acceptate și interpretările fanteziste. Pe lîngă realizare, mai importante sînt explicațiile copilului, care poate dezvălui un mod particular de a interpreta lumea.

Utilizarea creativ-practică: „Ce știi să faci cu..?” - sub formă de întrebări puse de educator cu prezentarea obiectelor și soluții, reale sau fanteziste, date de copii. Întrebările pot fi:

- Ce știi să faci cu o bucată de pînză roșie, în formă de triunghi? (batic, steguleț, față de masă, prosop, fular, bandaj pentru o rană, o masca etc);
- Ce știi să faci cu o carcasă de la un televizor foarte vechi? (un scăunel, un dulăpior, o scenă pentru un mini-teatru de păpuși, un raft pentru încălțăminte, îl duc la muzeu etc).
- Ce știi să faci cu douăzeci de boabe de fasole? (un colier pentru păpușă, un colaj, să le plantez, le trimit în cosmos etc).

„Aceași figură în alte chipuri” sau „Schimbă forma, dar nu pierde nimic!” - se dă copiilor un portret tăiat în mai multe bucăți și li se cere să-l refacă în alt mod decît cel inițial. Același lucru se poate face cu imaginea unui animal, plantă sau obiect. Se insistă pe evitarea refacerii imaginii, ci numai pe crearea uneia noi, oricât de „impresionist” ar fi rezultatul.

„ Ce putem face din...?” - acest tip de exerciții de creativitate capătă o tot mai largă utilizare. Pentru o bună educație ecologică, copiilor li se dau sarcini atractive de reciclare a unor materiale mai mult sau mai puțin re folosibile. Astfel de exerciții sînt: cum putem re folosii cutiile metalice de conserve? (suport de creioane, cutie pentru nasturi, jucării muzicale) sau ce putem face frumos din peturi? (păpuși decorative, oameni de zăpadă, vase pentru flori de interior).

„Orice lucru poate altfel sau altceva...” - exercițiul se desfășoară pe diferite orientări ale creativității, canalizate prin sugestii/întrebări de tipul:

- dați o altă întrebuintare unei bucăți de pînză, unei cutii, unui tub etc.
- dați o altă culoare, formă, dimensiune obiectului...
- ce alte schimbări mai pot fi făcute?

„Umbre și forme” - dintr-un punct fix o echipă de copii va construi cu pietricele conturul umbrelor unor jucării, în vreme ce o altă echipă va ghici ce jucărie a fost folosită drept model. Apoi fiecare copil va încerca construirea unor forme fără model, verificând apoi cu ajutorul obiectelor dacă au reușit să le redea.

Dezvoltare personală. Educația pentru familie și societate

”Dialogul imaginar” - se cere copiilor să se substituie unor personaje din poveștile și poeziile cunoscute și să poarte o conversație despre un subiect dat sau ales. Personajele pot fi alese și din viața reală (animale, plante, obiecte).

- a) Propuneți copilului să-și imagineze că este un papuc. „Imaginează-ți că ești un papuc. Mergi pe drum și spune cu cine/cu ce te întâlnești în calea ta, ce obiecte/lucruri, lovești/calci cu papucul. Ce vorbesc oamenii despre faptul că ești rupt, murdar, că calci fără milă plantele și gîzele? Cum crezi, de ce nu e bine să fii rupt, murdar, să strivești cu papucul florile, gîzele? Cum trebuie menținută/păstrată încălțăminte?”
- b) Dați-i un nasture cât mai frumos și interesant posibil și rugați copilul să povestească istoria lui: Cine a fost stăpînul lui, cum era, de la ce haină este el, cum era haina (culoare, măsură, stofă), ce s-a întîmplat cu haina, cu nasturele, la ce evenimente, serbări a participat, cu cine s-a întîlnit, despre ce au vorbit, cum s-a simțit etc.
- c) Propuneți copilului să-și imagineze, că a nimerit în altă țară unde se vorbește în altă limbă și nu poate să comunice cu nimeni. Cum se va descurca?

”Salutul” - copiii trebuie să salute un personaj din poveste cu replici care nu se potrivesc conținutului poveștii (exemplu: Bună ziua, doamnă capră! Am aflat despre cei trei iezi ai dumneavoastră, ascultători care nu au deschis ușa la nimeni.).

”Ce aș face dacă aș fi?” - se cere copiilor să se pună în locul anumitor obiecte, plante, animale, fenomene ale naturii, personaje din povești, politicieni, astfel: dacă ar fi primar aș construi cele mai frumoase grădinițe cu multe jucării și as da copiilor în fiecare zi înghețată etc.

”Întîlnire neașteptată” - se propune copiilor să-și imagineze că în drum spre grădiniță au avut o întîlnire neașteptată, surprinzătoare cu un personaj imaginar care poate fi : un anotimp, un fenomen al naturii (vîntul, ploia, ninsoarea), un personaj din poveste sau viața reală (de exemplu președintele țării, regina Anglie, Regele României). Pe marginea întîlnirii cu personajul imaginar copiii vor compune o povestire care le va simula originalitatea nonconformismul.

„Sînt o altă ființă” - exercițiul se va derula după o discuție pregătitoare despre un animal, insectă, plantă care îl fascinează pe copil (Ce animal te impresionează cel mai mult?). Se cere copiilor să-și închipuie că sînt, printr-o vrajă, un animal și trebuie să-l redea prin diferite mișcări, restul copiilor trebuie să ghicească ce animal a redat colegul lor. La fel le mai solicitați copiilor și să se gîndească la:

- Care ar fi cea mai mare grijă al lui/a animalului?
- Ce l-ar bucura cel mai mult?
- De cine/ce i-ar fi frică cel mai mult?
- Ce ar simți față de oameni?

Educatorul îndeamnă copiii să-și imagineze că sunt diferite personaje din povești:

- *cățelușul schiop* din povestea cu același nume de E.Farago;
- *greierașul* din fabula lui A.Donici;
- *peștișorul* din povestea „Peștișorul de aur” de Alecsandr Pușkin;
- *vîntul* din povestirea cu același nume de Spiridon Vangheli, etc.

Sarcinile pentru asemenea transpuneri pot fi diverse. Spre exemplu:

- a) descrie sentimentele/emoțiile pe care le trăiește câinele șchiop;
- d) relatează despre acțiunile tale asupra refuzului furnicii de a te ajuta;
- e) numește trei dorințe ale tale. Sunt ele realizabile?
- f) găsește deosebiri și asemănările dintre viața vântului și cea a omului.

Alcătuirea de povestiri, dialoguri, spontane.

- a) Educatorul anunță tema, care se constituie din două propoziții: una marcând începutul, alta – finalul povestirii. Copiii trebuie să continue în mod logic povestirea.
- b) Neobișnuite sunt dialogurile între două/mai multe obiecte. De exemplu:
  - Imaginează-ți cerul, stelele, luna, soarele, norii, discutând. Despre ce crezi că discută astrele?”
  - Imaginează-ți o carte murdară, ruptă și una curată, îngrijită. Despre ce crezi că discută ele? Care ar fi sentimentele, dorințele lor?”

”Jocul întrebărilor fără sens”- nu e nevoie de niciun material pentru acest joc, ci doar de imaginație. Întrebările se pot pune pe rând și e important să fie cât mai haioase. *Ai prefera să fii o vacă sau o rață și de ce? Dacă ar trebui să locuiești într-o peșteră ce ai lua cu tine? Dacă ai fi un liliac, în ce loc ți-ar plăcea să atârni?* Jocul e cu atât mai distractiv, cu cât întrebările sunt mai comice.

„Povestitorii” - propuneți copiilor să compună o mică poveste despre sine când vor fi mari.

”Inventăm nume” - fiecare copil va desena un chip de băiat și unul de fată pe o foaie. Li se va cere apoi să le dea un nume de care nu a auzit nimeni de cele două personaje. Li se va solicita să alcătuiască o povestire despre/cu aceste personaje.

”O grădiniță...!” etc. - propuneți copiilor să expună pe rând, propoziția „O *grădiniță* (sau alt cuvânt) în cât mai multe moduri diferite, de exemplu, cu furie, teamă/frică, bucurie, tristețe, fericire, plăcere etc. Rugați-i să vă zică de ce și-au amintit atunci când s-au expus cu bucurie, când s-au expus cu teamă, când cu tristețe

”Călătorie prin orașe și țări” - se solicită copiilor să-și imagineze că pornesc în călătorie într-un oraș sau o țară și să spună ce ar dori să vadă, cu cine ar dori să se întâlnească.

Familiarizarea cu natura și mediul ambiant

” Presupuneri” - tehnica ipotezelor fantastice e simplă, dar este un cadru propice ce dezvoltă imaginația, gândirea divergentă/creativă. Această ipoteză se exprimă sub forma unei întrebări-presupuneri:

- a) *Numai presupuneți* că nu este nimic făcut din lemn în cameră. Ce s-ar schimba? Ce pericol ar putea exista? Ce n-ar putea face o persoană?
- b) *Numai presupuneți* că nu puteți rosti cuvinte, nici, scrie, nici desena, timp de o oră? Cum ați comunica? Ce v-ar produce nemulțumire? Ce ar fi amuzant, dacă ați continua așa timp de o zi?
- c) *Numai presupuneți* că veți zbura pe Lună și puteți lua cu voi doar 3 obiecte. Desenați aceste obiecte, argumentați de ce anume aceste obiecte. Comparați-le cu desenele altora.
- d) *Numai presupuneți* că ați fost prima persoană care s-a întâlnit cu Omul-Păianjen și puteți să-i puneți doar 3 întrebări. Care vor fi acestea? Comparați răspunsurile.
- e) *Numai presupuneți* că timp de o oră ați putea fi oricine în lume. Cine ați fi ? Ce ați face ? Comparați răspunsurile.
- f) *Ce ai face dacă:*
  - ....ai locui singur?
  - .... ai avea avion?

- .... ai fi mare?
- .... ai avea un car condus de melc?
- .... ai prinde un iepure cu coada lungă și fără urechi? Etc.

g) *Ce pot/ poate avea:*

- .... copiii în buzunare?
- .... medicul, vânzătoarea, pictorul, lemnarul, frizerul în buzunar?

h) *La ce ne poate servi:*

- .... un coș?
- .... un coș vechi, care s-a uzat?

Ce poate fi într-un pahar? Ce fel de băuturi?

Un pui de floare în ce l-am pune ca să dea rădăcini?

„ **Ce poți face cu...?** ” - li se cere copiilor să enumere cât mai multe utilizări „neobișnuite” pentru diverse obiecte . Exemplu: „ Ce poți face cu un cui? ” (Posibile răspunsuri: să scriu pe o piatră, să desfac un nod, să-l încălzesc și apoi să-l țin în mâini, când acestea sînt reci, să-l pun semn de ținut minte, să-l pun într-un muzeu, să cînt cu el la chitară etc).

„ **Ce nu poate sa fie...?** ” - li se cere copiilor să spună ce nu poate fi un obiect prezentat, de exemplu „Ce nu poate fi un umerăș?”. Exercițiul seamănă cu primul descris mai sus, dar este mai accesibil și se pot obține mult mai multe răspunsuri, într-un timp mult mai scurt. Din toate răspunsurile date, li se cere ulterior celorlalți să numească pe cele care nu le-au „trecut prin cap” și se face o selecție a celor mai neașteptate, deci cele care presupun o imaginație creativa foarte mare. De exemplu: un umerăș nu poate fi oglindă, soare, pantofi, pâine.

”**Îmbunătățiri**” - educatorul aduce la activitate cîteva obiecte pe care copiii le-au transformat, îmbunătățindu-le astfel, încît acestea au devenit mai atractive, mai interesante și neobișnuite, avînd cît mai multe întrebunțări.

De exemplu: o butelie de la apă minerală a fost transformată într-un căușlopăciică pentru crupe/zahăr, o pîlnie, o vază pentru flori, o floare, o păpușă, un pahar, o casă, hrănitore pentru păsărele, etc.

”**Utilizări neobișnuite**” - copiii s-au gîndit la unele obiecte care pot avea utilizări neobișnuite. S-au propus obiecte din imediata apropiere a copilului: creionul, scaunul, batista de nas etc. Exemplu:

Batista de nas poate fi utilizată ca o jucărie (băiețel), ca pălărie de soare, ca și coș de dus nisip, etc.

”**Săptămîna culorilor**” - se stabilește o culoare pentru fiecare zi a săptămîinii și se cere copiilor să găsească fructe, legume, animale, obiecte care au culoarea respectivă. Exemple:

- Luni – culoarea albă (ridichea, ursul polar, zăpada, zahărul etc)
- Marți – culoarea roșie (cireșe, mere, maci, roșia trandafirul, căpșina etc)

”**Nourășul fantastic**” - propuneți copiilor să privească la cer asupra unui nor. Rugații să vă spună ce văd, cu ce animal, obiect din realitate se aseamănă, încotro se duce, cu cine se va întîlni? Solicitați copiilor să sesizeze și transformările care se petrec cu același nor care din cățel poate deveni înger.

”**Alchimistul**” - se propune copiilor să găsească posibilități de transformare a unor obiecte cotidiene și consecințele acestei transformări. Transformările presupun amplificări, omisiuni, diminuări, diviziuni, astfel că o coajă de nucă se poate transforma în broască țestoasă, bărcuță, un cartof mare și unul mic pot deveni un purceluș pitic, o cutie de chibrituri se poate transforma într-un pat, masă, dulap.

„**O lume a tăcerii**” - copiii sînt rugați să spună/numească, cîte obiecte/ființe nu fac/produc niciodată sunete/zgomote pe care să le auzim. Educatoarea scrie răspunsurile copiilor. Posibile răspunsuri: pana, fulgul de nea, firul de păr, un puf de păpădie, o bucată de vată, o

furnică, o rîmă, fumul etc. Se expun răspunsurile la vederea tuturor și, din exemplele date vor compune o scurtă descriere a unei lumi în care nimeni și nimic nu scoate nici un sunet.

„**Cu ce seamănă...?**” - exercițiul se poate aplica numai cu prezentarea unui obiect și, fără explicații, se cere copiilor să spună cu ce alte obiecte sau plante, animale seamănă. Exemplu: se arată o sfoară groasă, așezată ondulat. (Posibile răspunsuri: cu un șarpe, cu un pîrău, cu un tren, cu coada pisicii).

”**Inventăm un animal**” - copiii vor trebui să realizeze un animal folosind părți componente ale corpului de la alte animale. La final îi vor da un nume, un loc unde să trăiască, o utilitate, care să justifice combinarea părților corpului.

”**Describe obiectele**” - pentru acest joc aveți nevoie de cîteva obiecte cît mai greu de descris. Fiecare, luat pe rînd, va trebui descris de jucători în cît mai multe detalii. Dacă copilul nu mai știe ce anume să spună despre un cub verde, de exemplu, iată cîteva întrebări ce vă pot fi de folos:

- Cum arată marginile?
- Cîte margini are?
- Cum ți se par părțile pe care nu le poți observa?
- Cît de greu ar putea fi?

Ulterior, căutați cît de multe întrebări pe care obiectul descris le-ar putea avea în viața de zi cu zi. Spre exemplu, cubul ar putea fi așezat ca un bibelou pe noptieră sau pe un raft, ar putea fi suport pentru un obiect mai mic, ar putea fi prins cu o ață și atîrnat în bradul de Crăciun sau pur și simplu ar putea fi o piesă dintr-un colaj.

”**Cînd poate fi?**” - se atribuie unui obiect o caracteristică pe care acesta nu o are în realitate, iar copiii sunt solicitați să găsească situații în care acel lucru ar fi posibil (exemplu: Când poate fi un câine albastru, sau invizibil, etc.).

”**Cea mai gogonată minciună**” - jocul constă în enumerarea a cît mai multe imposibilități: să facă vaca ouă, să zboare porcul, găina să dea lapte etc.

”**Utilizări multiple a unui obiect**” - copiilor li se propune un șir de cuvinte ce denumesc diferite obiecte pentru a găsi cît mai multe variante de îmbunătățire (altă utilizare decît cea de bază, reutilare) a acestora. Șirul propus:

- un ziar;
- capace de la sticlă;
- cutie (goală) de carton;
- un scaun etc.

”**Construirea (formularea) de probleme**” - copiilor li se înaintează un dat-standard de informații. Li se solicită să formuleze (construiască) cît mai multe probleme posibile pe baza acestui dat. Dat-standard propus: “*Ai ieșit afară fără pălărioară. E un soare dogoritor și ai putea să faci insolație. Ce faci? Cum procedezi?*”

”**Asemănări**” - numește cît mai multe asemănări între diferite perechi de cuvinte:

- pisica și șoarecele
- bicicleta și autobuzul
- masa și scaunul, etc.

”**Testul soluțiilor**” - propuneți copiilor să dea cît mai multe soluții pentru următoarele situații:

- Doi copii se uită la o minge care a căzut într-un bazin cu apă. Ei vor să se joace cu mingea. Cum ar putea ei să scoată mingea din apă?
- Ești într-o excursie. Ai ajuns la un izvor și vrei să bei apă, dar nu ai cană/pahar. Ce faci? Cum procedezi?

”**Să închidem cercul**” - exercițiul se va desfășura pe o perioadă mai mare de timp. Pe un panou așezat la îndemîna copiilor educatoarea va trasa un cerc cu diametrul de aproximativ

un metru. Ea va plasa un obiect în locul din care a început desenarea cercului. Copiii vor trebui să așeze obiecte în continuare, cu condiția de a găsi legături năstrușnice între obiectul anterior și cel pe care-l vor așeza ei (exemplu: o cană se leagă de un chibrit pentru că bei un ceai făcut la flacăra, sau ambele au aceeași culoare în componență, etc.).

”Ceva” - exercițiul se desfășoară în aer liber. Copiii primesc o formă de carton din care s-a decupat talpa piciorului fiecăruia. Privind prin talpă fiecare trebuie să spună „ceva” pe care ar putea călca după cerința educatoarei: ceva verde, ceva ascuțit, ceva care mișcă, etc. La final se așează tălpița pe jos și se descoperă elemente reale posibil de călcat.

”Copacul cu idei” - pe un panou în formă de copac educatoarea așează în partea dinspre rădăcină jetoane ilustrând diverse obiecte. Întrebarea adresată copiilor este ce idei le vin privind o imagine și cum cred că va arăta acel obiect „crescut” și ajuns pe ramuri? (exemplu: o minge ilustrată jos poate duce la: un joc de fotbal, un cadou de ziua unui copil, un accident rutier dacă locul de joacă nu este adecvat, etc.)

Toate jocurile au fost grupate pe arii curriculare, dar, în dependență de obiectivele stabilite de educatoare aceste jocuri pot fi aplicate și pentru alte arii curriculare, deci, pot fi aplicate transdisciplinar. Plus la aceasta, Jocurile de rol (ex., ”De-a familia”, ”De-a medicul”, ”De-a biblioteca”, ”De-a grădinița”, ”De-a frizeria”, „La menajerie”, „La Bibliotecă” etc.) sînt cele mai indicate pentru a stimula la copii dezvoltarea creativității și nu numai: ele ajută copilul:

- să se adapteze la diferite contexte sociale,
- să folosească formule de adresare, mulțumire, în relațiile cu situațiile create, să comunice și să dialogheze cu colegii de grup, cu adulții,
- să-și asume responsabilități,
- să găsească cuvintele potrivite
- să utilizeze diferite obiecte în diverse contexte.

Stimulați formularea multiplelor variante de răspuns. Cu cît mai multe variante de răspuns emite copilul, cu atît gradul de manifestare a creativității va fi mai mare.

B. Stimularea gîndirii critice la copiii de vîrstă preșcolară

A gîndi critic înseamnă a emite judecați proprii, a accepta părerile altora, a fi în stare să privești cu simțul răspunderii greșelile tale și să le poți corecta, a primi ajutorul altora și a-l oferi celor care au nevoie de el. *A gîndi critic* presupune a cîntări idei, a le examina implicațiile, a le expune unor îndoieli, a le pune pe balanță cu alte idei, puncte de vedere opuse, a construi noi argumente sau sisteme de argumente, care să le sprijine și să le dea consistență.

Pregătirea copiilor pentru a deveni „cetățeni eficienți” într-o societate democratică presupune dobîndirea de către aceștia a unor abilități cognitive, formarea și exprimarea unor opinii proprii, dezvoltarea capacității de argumentare logică a unor idei. A-i învăța pe copii să gîndească critic înseamnă a-i învăța să gîndească democratic; înseamnă a le dezvolta gîndirea multi-cauzală, care-i va face pe copii să găsească soluții multiple la situațiile multiple în care se vor găsi, la un moment dat, în viață.

Deseori se spune că doar persoanele mature pot să gîndească critic, dar copiii, nu. Capacitatea de a gîndi critic se dobîndește în timp, permițînd copiilor să se manifeste spontan, fără îngrădire, ori de cîte ori există o situație de învățare, fără să le fie teamă de reacția celor din jur, de părerile lor și le dă putere și încredere de analiză și reflexie.

Toți copiii, indiferent de dezvoltarea intelectuală sau de vîrstă, pot contribui la elucidarea situației necunoscute, spunîndu-și părerile. Ei trebuie învățați de mici să asculte și să accepte.

Copiii primesc un volum mare de informații, dar dacă nu vor fi învățați cum să ceară și să aplice acea informație, nu vor putea genera idei, nu vor putea să se implice, nu vor ști să acționeze într-o anumită situație, nu vor fi capabili să rezolve probleme, să ia decizii.

Pentru dezvoltarea gândirii critice la copii, există un set de condiții care trebuie să se realizeze și sînt esențiale. Următoarele recomandări vor fi utile pentru educatori, dar și pentru părinți, în vederea stimulării gândirii critice la copii:

- **GĂSIȚI** timp să **CREAȚI** condiții pentru experiențele de gândire critică. *Timpul* este perioada de durată pentru dezvoltarea gândirii critice. Pentru a gândi ceva nou e nevoie ca copilul să descopere ce crede despre acest nou. Aceasta presupune explorarea ideilor, experiențelor, convingerilor anterioare. E nevoie de timp ca copiii să exprime în cuvinte gândurile noi și să le audă cum sună. E nevoie de timp ca să-și comunice ideile, gândurile noi și să audă părerea celorlalți, pentru șlefuirea acestor idei și reflecția în continuare. Ideile se formulează și se clarifică mai bine, cînd gândurile sînt verbalizate într-o atmosferă care încurajează comunicarea. Stimulați comunicarea prin adresarea întrebărilor: *Cum crezi, ce ar fi/s-ar întîmpla, dacă....?, Ce părere ai despre....?, Cum ai stabilit/aflat, că....?, De ce crezi așa?, Tu ce ai face în cazul/situația dată?, Cum se mai poate face?, Pentru ce ne trebuie...?, La ce ne-ar servi...?*
- **LĂSAȚI** copiii să facă cugetări abstracte teoretizînd în mod normal. Copiii nu gîndesc întotdeauna liber în legătură cu ideile importante pentru ei. Adesea ei așteaptă ca adultul să le dea „răspunsul/soluția bună, corectă”. Copiii care gîndesc critic, dezvoltă ipoteze, variante de răspunsuri, soluții la o problemă, aranjînd ideile și conceptele în diverse moduri. Unele pot fi haioase, năstrușnice, altele mai productive, unele pot apărea rezonabile la început și mai puțin valoroase ulterior. Pentru ca acest tip de gîndire să se dezvolte spontan, copilului trebuie să i se permită să creeze, să afirme diferite lucruri, chiar dacă e evident că par aberante. Doar asta știm noi, maturii. Cînd copiii înțeleg că acest comportament este acceptabil, se angajează mai activ în analiza critică. Dați dovadă de discernămint cînd permiteți copiilor să devină gînditori critici. Cînd copilul încearcă să expună unele idei, soluții care vi se par greșite, nu-l criticați, dar încercați să veniți și dvs cu idei de felul: „*Da eu cred că așa e bine, că acesta e un....., dar tu de ce crezi așa?*”. Astfel copilul vine și cu unele argumente în favoarea propriului răspuns/soluții/idei, sau încearcă să înțeleagă soluția, ideea propusă de dvs.
- **ACCEPTAȚI** diversitatea de idei și păreri. Odată ce copiii se simt liberi să facă speculații, va apărea diversitatea de opinii și idei. Așa se întîmplă întotdeauna, cînd se renunță la convingerea că există un singur răspuns corect: vor apărea așteptate opinii, cîți copii există. Dacă limitați exprimarea opiniilor, înseamnă că limitați gîndirea copiilor. Întrebări cu unele afirmări de tipul „*Așa crezi tu, da de ce?, Cred că ai dreptate, hai să încercăm!*” îl va face pe copil să expună și alte idei și afirmații, să pară mai încrezător, să aibă încredere în forțele proprii.
- **ÎNCURAJAȚI** implicarea activă a copiilor în procesul de învățare. Mulți copiii sînt pasivi și așteaptă ca să-i învețe adulții, că doar ei știu totul și pot totul. Ei văd cunoștințele ca fiind fixe, pregătite să le învețe automatizat pentru a le reproduce apoi la comandă, pentru a demonstra că au învățat și știu. Și, atunci cînd reformulăm întrebarea, situația, ideea nu mai primim acel răspuns așteptat de la ei. Acești copiii nu se implică în gîndire decît dacă sînt impulsionați să facă acest lucru și să investească în propria învățare. Pentru aceasta trebuie să le creați situații de investigație și explorare, experimentare. Și nu se vor lăsa mult așteptate întrebările: „*Oare de ce se întîmplă asta?, Cum pot afla?, Cum pot face mai bine? Ce să fac cu ele?, etc*” și soluțiile, opiniile, ideile generate. Atunci, cînd le veți permite copiilor să rămîna pasivi, gîndirea critică va lipsi din comportamentul lor și vor aștepta soluții, răspunsuri, idei de la alte persoane.

- **REMARCAȚI** opiniile, ideile, fără ca copiii să aibă sentimentul că ridiculați. A gândi liber poate fi riscant. Ideile pot veni în mod ciudat, hazliu, uneori contradictorii. Ideile „trăsnite”, ciudate, noțiunile simple sînt toate parte a procesului de gîndire. Nu le spuneți niciodată: „*Asta e un non-sens, o prostie!*” sau „*Nu are nici-o legătură!*”, „*Prostii, ce-ai mai născocit și tu?*, *Mare lucru, nu ai dreptate!*, *Ai greșit, ai luat o decizie incorectă!*”. Astfel de afirmații doar îi va bloca dorința copilului de a mai gîndi și de a sugera idei, opinii. Copiii nu vor tolera astfel de atitudine și nu vor risca să mai expună sugestii, soluții, răspunsuri. Gîndirea se manifestă cel mai bine într-o atmosferă lipsită de riscuri, în care ideile sînt respectate și copiii sînt motivați să se angajeze activ în procesul de gîndire. Încurajați ideile: *Ce idee bună! Chiar e bine așa!*
- **EXPRIMAȚI** încrederea în capacitatea fiecărui copil de a gîndi critic. Cînd copiii simt, înțeleg că opiniile lor sînt apreciate, cînd cred că adultul, părintele respectă ideile și convingerile lor, reacția lor este de a demonstra responsabilitate și grijă sporită. Ei încep să arate mai mult respect față de propria lor gîndire și iau procesul de învățare mult mai în serios, dacă și adultul manifestă respect. Fraze de genul. *Bravo!, Ai încercat și ți-a reușit!, Vezi că poți!, Mai încearcă!*, oferă încredere copiilor și dorință de a mai persevera.
- **APRECIĂȚI** gîndirea critică. Comunicați copiilor că opinia lor este importantă, adică propria lor analiză, critică, are valoare. Spre exemplu: „*Da ai dreptate, așa e mai bine*”, „*M-a ajutat varianta propusă de tine să fac mai bine...*” Astfel luînd în considerație, ideile, soluțiile copiilor și apreciindu-i pentru asta, vom reuși să-i implicăm în exersarea gîndirii critice.
- **ÎNCURAJAȚI** întrebările. Nu răspundeți la fiecare întrebare pe care o pune, mai ales cînd este în perioada lui „*De ce?*”, în schimb întrebați-l ce părere are el. Puneți-i întrebări pentru a stimula conversația între voi.
- **CREAȚI** un spațiu primitor în jurul copiilor. Ei se simt foarte bine în spații în care știu că sînt iubiți și respectați. Aduceți-le aminte în fiecare zi că îi iubiți și că îi susțineți. Beneficiile dezvoltării gîndirii critice pentru copiii preșcolari sînt:
  - libertatea de a-și exprima propriile opinii
  - respectul față de opiniile celor din jur
  - potențarea încrederii în sine
  - toleranța față de partenerii de dialog
  - dezvoltarea spiritului autocritic
  - amplificarea cooperării și comunicării interpersonale
  - plasarea copilului în centrul procesului educativ prin solicitare individuală și personalizată.

C. Alte recomandări privind stimularea dezvoltării gîndirii critice la copiii de vîrstă preșcolară

- Încurajați copiii să pună cît mai multe întrebări.
- Stimulați comunicarea prin organizarea de discuții și dezbateri între copii, între adult și copii.
- Activizați copiii prin solicitarea lor de a opera cu idei, concepte, obiecte în vederea reconsiderării acestora și a emiterii de noi variante.
- Stimulați spiritul critic, constructiv, a capacitații de argumentare și de căutare a alternativelor.
- Educați la copii capacitații de a privi altfel lucrurile, de a-și pune întrebări neobișnuite despre lucruri obișnuite.
- Oferiți-le libertatea de exprimare a cunoștințelor, a gîndurilor, a faptelor.

- Incitați-le interesul către nou, necunoscut și oferiți-le satisfacția găsirii soluției după depunerea unui efort de căutare.
- Nu le spuneți niciodată copiilor: *‘Ți-am răspuns o dată la întrebarea asta!’* Întrebați-i ce au reținut ei din răspunsul anterior și ce îi face să repete întrebarea. Poate caută răspunsuri multiple acolo unde dumneavoastră vă mulțumiți cu unul singur? Sau poate simt că răspunsul nu e suficient, nu acoperă toate dimensiunile întrebării?
- Automotivați-vă să căutați împreună cu ei și alte răspunsuri, la care nu v-ați gândit pînă atunci! În acest fel, vă veți dezvolta, veți crește odată și împreună cu ei!
- Răspundeți la întrebările lor cu alte întrebări – de clarificare, de aprofundare, de verificare – pe înțelesul lor: îi veți stimula astfel să caute ei înșiși și îi veți ajuta să crească intelectual viguros și durabil!
- Stimulați-i să vă explice ce legătură văd ei acolo unde dumneavoastră nu vedeți niciuna. Cu argumente pro și contra. Iar dacă ei nu știu să explice, căutați dumneavoastră sau măcar păstrați ideea: e posibil ca, la un moment dat, să vedeți o legătură, un sens! Și spuneți-le aceasta: că e posibil să existe o legătură, un sens, chiar dacă, pentru moment, nu le vedeți clar; și că rămîne să mai cercetați, și dumneavoastră și ei!

Cum putem să-i dezvoltăm gândirea critică copilului preșcolar? Desigur, prin joc, prin diverse exerciții, situații de probleme.

- Exercițiul „*Frazele absurde*” oferă posibilitatea de a sesiza caracterul ilogic, incorect, absurd al unor fraze ce nu sînt reale. Iată cîteva exemple:
  - *Într-o dimineață frumoasă de iarnă, Mihai plecă la pădure după flori și după mure.* Ce nu este adevărat? De ce crezi așa?
  - *Fetiță spune: eu am 8 ani, iar fratele meu mai mic are 10 ani.* Ce nu este adevărat? De ce crezi așa?
  - *Cineva a cumpărat o pîine, a tăiat-o în două jumătăți egale și mi-a dat mie bucata cea mai mare.* Se poate? De ce nu?
  - *Cineva spune: Eu am trei frați: Petre, Sandu și cu mine.* A spus bine? Cum trebuie să spună?
  - *Un om mergea cu motocicletă. A avut un accident, a căzut și a murit pe loc! a fost dus la spital și nu se știe dacă va scăpa cu viață.* Ce nu este adevărat? De ce?
  - *M-am dus la piață cu 10 lei. Am cumpărat roșii, castraveți, mărar, ceapă verde și mi-au mai rămas din ei 12 lei.* Se poate? De ce?
  - *De două săptămîni nu s-a mai văzut nici un nor pe cer. Urmărind un avion, Gheorghiuță dădu cu ochii de un curcubeu mai frumos decît cel din ziua trecută.* Ce și se pare greșit aici?
  - *Un bătrîn se plîngea că nu mai putea face înconjurul grădinii sale, așa cum obișnuia. El nu mai putea merge decît o jumătate de drum și se întorcea.* Cum credeți, proceda corect? De ce?
  - *Cineva spunea: Drumul ce duce de la casa mea spre oraș coboară mereu, ca și drumul ce vine spre casa mea din oraș.* Se poate? De ce?
  - *În ziua în care Ionel a împlinit 10 ani, fratele său mai mare avea 7 ani și 10 luni.* Se poate? Dar cum e corect?
  - *Mergînd cu barca pe un lac, niște oameni au observat pe oglinda lui o sticlă. Au luat-o și au văzut că era plină cu apă.* Ce nu este adevărat aici?
  - *Vasilică a văzut într-un copac de arțar cum o cioară ciupea cireșele. S-a urcat iute în copac și a mîncat la mere pînă s-a săturat.* E posibil așa ceva? De ce?

- *Astă-iarnă, Ionel a urcat cu tatăl său în munți. Deodată le-a ieșit în cale un urs care umbla după zmeură. Ce a greșit, ce nu se poate?*
- *Înghițind ultimul strop de apă, Dan puse cu grijă sticla pe platou, ca să n-o verse pe fața de masă. Ce ți se pare greșit? De ce?*

O metodă frecvent și eficient folosită în scopul stimulării caracterului critic al gândirii este punerea de întrebări și găsirea de răspunsuri, acestea așa-zise *întrebări-capcană* îl pun pe copil în situația de a face corelații, de a supune analizei ideile, cunoștințele proprii și de a judeca obiectiv. Iată câteva exemple:

- *Poate un triunghi să aibă patru colțuri? De ce?*
- *Poți aprinde un bec ars? De ce?*
- *Poate un om scund să ajungă mai sus decât unul înalt? De ce?*
- *Ar putea fi unchiul vostru femeie?*
- *Toate camerele au uși? Dar ferestre?*
- *O bibliotecă conține mai multe cărți sau mai mulți oameni?*
- *Ai putea rostogoli obiecte pătrate? De ce? (Bicicleta poate avea roți pătrate?)*
- *Poți citi o carte noaptea? De ce?*
- *Care e mai greu: un camion sau un avion? De ce?*
- *Poate o barcă să meargă mai repede ca o bicicletă?"*

Jocul „*Al patrulea de prisos*” sau „*Intrusul*”, solicită copilului să observe și să depisteze care din patru desene/obiecte/cuvinte este de prisos/în plus și să spună, de ce este în plus? Cum le numim celelalte trei obiecte printr-un cuvânt?

În diverse etape ale unor activități copiilor li se poate cere să dea răspunsuri bazate pe o analiză critică a unui fapt rar întâlnit sau posibil, o prezumtivă situație critică, prin întrebări de tipul:

„*Ce s-ar întâmpla dacă.....*”

- ... fiecare legumă ar avea gust de ciocolată?
- ... ai putea zbura?
- ... nu ar exista ceasuri?
- ... ai putea vedea prin întuneric?
- ... nu ar mai exista apă pe pământ?
- ... ar fi mereu noapte?
- ... n-ar mai exista nici un mijloc de transport?
- ... roțile mașinilor, autobuselor ar fi de formă pătrată sau triunghiulară?
- ... toți oamenii ar semăna între ei?
- ... nu ar mai exista apă pe pământ?
- ... ar fi mereu noapte?
- ... n-ar mai exista nici un mijloc de transport?

Educatorul va implica în acest proces de stimulare a creativității și gândirii critice la copii și familia.

IV. SUGESTII PRIVIND ACTIVITATEA MANAGERIALĂ

Pentru buna desfășurare a activității didactice la grupă și a activității manageriale se recomandă, atât specialiștilor responsabili de învățământul preșcolar din cadrul OLSDÎ, cât și directorilor de grădinițe să manifeste responsabilitate și maturitate profesională și în funcție de încărcătura de sarcini manageriale a diferitelor etape din an, să-și planifice cu rigurozitate timpul și activitățile specifice funcției, fără a pierde din vedere cele mai importante aspecte, siguranța și securitatea copiilor, precum și necesitatea parcurgerii sistematice a documentelor de politică educațională existente.

De asemenea, o importanță majoră se va acorda stimulării și monitorizării participării școlare a copiilor cu vârste între 3 și 6/7 ani la programul oferit de grădinițe, cu precădere, în mediul rural, dar și a celor cu vârsta sub 3 ani, cu accent pe familiile vulnerabile. Îndeosebi, pentru asigurarea accesului la educație, aceasta se referă la grupurile de copii dezavantajate și promovarea educației incluzive.

V. DIRECȚII PRIORITARE DE ACTIVITATE PRIVIND ORGANIZAREA PROCESULUI EDUCAȚIONAL ÎN INSTITUȚIA DE EDUCAȚIE TIMPURIE PENTRU ANUL DE STUDII 2016-2017

1. Crearea mediului educațional - fizic și psihologic - favorabil desfășurării procesului educațional cu copiii.
2. Implementarea/aplicarea SÎDC, cu accent pe dezvoltarea la copii a creativității și gândirii critice.

Aspecte importante de urmărit în cadrul *inspecțiilor*:

- asigurarea dezvoltării profesionale și sprijinul consultativ cadrelor didactice în procesul de implementare a SÎDC și SNP prin activități de mentorat;
- monitorizarea activității și evaluarea cadrului didactic conform SNP;
- monitorizarea modului în care cadrul didactic relaționează cu copiii, este sensibil la dorințele, necesitățile de cunoaștere ale copiilor și modalitățile prin care satisface aceste necesități;
- monitorizarea modului în care cadrul didactic stimulează interacțiunea copilului cu alți copii, învățarea prin cooperare/colaborare, precum și interacțiunile educatoarei cu colegile, cu alți profesioniști și cu părinții.
- libertatea de mișcare și de explorare, oferită copilului prin mediul educațional, gândit și construit de educatoare, stimularea creativității și independenței în gândire a copilului:
  - jucării/jocuri/materiale didactice aflate la îndemâna copiilor, în câmpul vizual al acestora;
  - materialele expuse în sala de grupă, care au un sens pentru procesul de învățare în care este angajat copilul prin joc și sînt realizate cu ajutorul sau în prezența copilului;
  - oferirea libertății copilului în exprimarea artistică, evitînd coloratul, modelatul, scrisul după modele și tipare, și realizarea unor lucrări (practice sau artistico-plastice) identice de către toți copiii;
  - modul de așezare a mobilierului pe parcursul zilei/activității, modul de plasare a catedrei și poziția educatoarei în raport cu copiii în acest context etc.
- modul în care copilul este implicat în procesul de predare-învățare-evaluare:
  - știu copiii ce au învățat sau ce vor învăța?
  - știu unde au ajuns cu explorarea temei care îi interesează?
  - sînt întrebați/pot să aleagă copiii ce vor să învețe la un moment dat?
  - știu copiii ce urmărim printr-o activitate anume în care sînt implicați și, ca atare, ce li se va cere să aplice/demonstreze/ realizeze la sfîrșitul acesteia? - au copiii voie și oportunități să își exprime părerile/opiniile liber de-a lungul întregii zile? etc.
- modul în care se face evaluarea copilului în baza SÎDC de către educatoare (instrumente de evaluare, modul în care sînt completate/ înregistrate rezultatele, prezența rapoartelor analitice);
- monitorizarea modului în care se aplică Instrumentul de monitorizare a pregătirii copilului pentru școală și organizarea atelierelor de lucru pentru eficientizarea acestui proces;

- stimularea participării părinților în viața grădiniței;
- realizarea interacțiunii cu învățătorii de la clasele primare pentru stabilirea relațiilor de continuitate a demersului educațional.

VI. ACTIVITATEA METODICĂ

În organizarea procesului educațional activitatea metodică va fi orientată spre:

- studierea în continuare a Standardelor de învățare și dezvoltare pentru copilul de la naștere pînă la 7 ani și a Standardelor naționale profesionale ale cadrului didactic din instituțiile de educație timpurie și aplicarea lor în practica educațională;
- selectarea modalităților eficiente de dezvoltare a copilului, centrate pe nevoile, interesele acestuia, cu accent pe dezvoltarea limbajului monologat, a creativității și gândirii critice;
- însușirea tehnologiilor care vor permite asigurarea socializării și individualizării pentru fiecare copil în parte și grup;
- organizarea de schimburi de bune practici între educatoare, instituții/raioane în ceea ce privește aplicarea SÎDT și SNP în cadrul unor activități metodice la nivel raional sau/și la nivelul instituțiilor de educație timpurie.
- generalizarea programului de inter-asistențe la nivel intra- și inter-instituțional și a activităților de mentorat pentru cadrele didactice debutante sau aflate în primii ani de carieră didactică;
- efectuarea de inter-asistențe în cadrul intra- și interinstituțional și dezvoltarea exercițiului de analiză/evaluare și autoevaluare a activităților, precum și a exercițiului de observare a copilului – abilitatea fiecărui cadru didactic de a-și analiza propriile practici, de a identifica ce a fost eficient și, ulterior, de a dezvolta noi abordări bazate pe evidențe este un factor important în asigurarea colaborării cu copilul, dar și cu ceilalți factori;
- lărgirea spectrului de metode de interacțiune cu familia referitoare la achizițiile copilului și dificultățile cu care se confruntă.

În scopul monitorizării eficiente a activității manageriale și metodice a instituției, a performanțelor profesionale a cadrelor manageriale și didactice se va acorda atenție deosebită la conținutul portofoliului acestora. Lista documentelor necesare în instituția de învățămînt preșcolar, precum și nomenclatorul actelor normative și a documentației educatorilor la nivel de grupă sunt stipulate în *Scrisoarea metodică privind organizarea procesului instructiv-educativ în instituția preșcolară*, 2012.

Surse bibliografice recomandate cadrelor didactice pentru studiul individual:	
Viorica Pelivan, Maria Vrânceanu. Ghidul pentru cadrele didactice de la grupele de creșă. UNICEF-CNETIF	2015
Natalia Zotea, Maria Vrânceanu. “Cum să devii un părinte mai bun pentru copilul tău?”. UNICEF-CNETIF	2015
Ghid de aplicare a Instrumentului de monitorizare a pregătirii copiilor pentru școală și a Fișei de monitorizare a progresului copilului/ Aprobate de Consiliul Național pentru Curriculum, Ministerul Educației.	2014
Olga Lîsneco, Sergiu Lîsenco, Victoria Secu. „Comunicăm eficient cu familia”//Ghid pentru cadrele didactice, asistenții sociali și asistenții medicali pentru lucrul cu familia în promovarea incluziunii socio-educative a copiilor. Aprobate de Consiliul Național pentru Curriculum, Ministerul Educației.	2014

Maria Vrânceanu, Viorica Pelivan. „Incluziunea socio-educatională a copiilor cu dizabilități în grădinița de copii”// Ghid pentru cadrele didactice și manageriale din sistemul educațional preșcolar și pentru specialiști din serviciile specializate de recuperare/reabilitare a copiilor cu dizabilități. AO FCPS. Aprobata la Consiliul Național pentru Curriculum, Ministerul Educației. Editat cu sprijinul Ambasadei Cehia și din sursele proiectului „Parteneriat Global pentru Educație”.	2012 2014
Ghid „Activități pentru dezvoltarea copiilor de la naștere până la 3 ani”. PE Pas cu Pas. Aprobata de Consiliul Național pentru curriculum, Ministerul Educației. Editat cu sprijinul Fundației LED. Editura Epigraf	2011
Ghid „Activități pentru dezvoltarea copiilor de 3-6 ani. PE Pas cu Pas. Aprobata de Consiliul Național pentru curriculum, Ministerul Educației. Editat cu sprijinul Fundației LED. Editura Epigraf	2011
Angela Dima, Viorica Pelivan, Natalia Zotea. Registrul educatoarei.	2011
Maria Vrânceanu, Viorica Pelivan, Natalia Zotea, Angela Dima, Tatiana Turchină, Dana Terzi-Barbăroșie. “1001 IDEI pentru o educație timpurie de calitate”// Ghidul educatorului. CNETIF-PRODITACTICA. Editat din sursele proiectului Educație pentru Toți – Inițiativă de Acțiune Rapidă. Ministerul Educației.	2010
Maria Baranov. Prietenii mei: suntem la fel – suntem egal//Carte pentru copii, elaborată în cadrul proiectului “Educație pentru Toți-Inițiativă de Acțiune Rapidă”	2009
Valentina Lungu. „Căsuța din copac”//Carte pentru copii, elaborată în cadrul proiectului “Educație pentru Toți-Inițiativă de Acțiune Rapidă”	2009
Maria Baranov, Valentina Botnaru, Maria Vrânceanu. „Ghidul cadrelor didactice pentru educație timpurie și preșcolară”. Ministerul Educației și Tineretului.	2008
Maria Vrânceanu, Iosif Moldovanu, Viorica Pelivan, Natalia Zotea. Ghidul educatoarei „Educație și dezvoltare timpurie a copilului”, UNESCO-UNICEF-CNETIF, Editura Bussnes Elita	2006

Proiecte care derulează în sistemul de educație timpurie în anul de studii 2016-2017:

A. Proiectul ”Parteneriate pentru incluziune”, finanțat de Agenția de Dezvoltare din Republica Cehă și implementat de AO „Femeia și Copilul – protecție și sprijin”, Criuleni în parteneriat cu CARITAS Republica Cehă și Ministerul Educației al Republicii Moldova.

Perioada de implementare: Octombrie 2015 – Iunie 2017

Scopul: Sporirea accesului la educație a copiilor cu cerințe educaționale speciale de vîrstă timpurie în grădinițele din țară.

Activități majore:

a) Realizate:

1. Studiul nevoilor de formare a cadrelor didactice în domeniul incluziunii educaționale timpurii, realizat în perioada decembrie 2015 – ianuarie 2016
2. Revizuirea programului de formare pentru cadrele didactice în corespundere cu nevoile identificate
3. Workshop cu participarea expertului din Cehia pentru definitivarea design-ului modulelor de training (25-26 ianuarie 2016).

b) În curs de realizare:

1. 35 reuniuni la nivel raional pentru consolidarea parteneriatului care va spori accesul copiilor cu cerințe educaționale speciale la programe educaționale timpurii (au fost realizate în 23 raioane și mun. Balti)
2. 60 de training-uri (a câte 4 zile), cu implicarea a cel puțin 1500 de persoane, dintre care:
  - cel puțin 1000 cadre didactice din grădinițele selectate, inclusiv 260 mentori;

- 35 pedagogi preșcolari din Serviciile de Asistență Psihopedagogică;
- 35 specialiști din cadrul organelor locale de specialitate;
- 430 reprezentanți APL.

Pentru 2017:

3. 6 reuniuni la nivel regional cu actori relevanți din raion și comunitățile în care au fost selectate grădinițele pentru asigurarea colaborării pe dimensiunea incluziunii educaționale timpurii, diseminării bunelor practici și schimbului de experiență.
4. Elaborarea unei broșuri pentru documentarea și diseminarea bunelor practici;
5. Conferința finală în domeniul incluziunii educaționale timpurii.

B. Proiectul “Pilotarea programului educațional „Copii în siguranță”, implementat de către Centrul Național de Prevenire a Abuzului față de copii (CNPAC) în colaborare cu Ministerul Educației. Scopul programului: Informarea copiilor de vârstă preșcolară vizavi de amenințări și dezvoltarea abilităților de apărare în situațiile de potențială violență. Obiectivele prin care se va realiza scopul propus sînt:

- consolidarea sentimentului copilului că are dreptul să se simtă în siguranță;
- îmbunătățirea capacităților de identificare a situațiilor de nesiguranță și amenințare;
- informarea copilului despre necesitatea discuțiilor vizavi de situațiile de amenințare;
- furnizarea informațiilor despre modul de abordare a situațiilor dificile.

Programul „Copii în siguranță” se recomandă copiilor cu vârsta 4-7 ani.

Scenariul programului abordează subiectele: emoții, reguli de siguranță, persoane de încredere, deosebirea dintre o atingere pozitivă și una negativă, limitele și intimitatea propriului corp, secrete bune și secrete rele.

Programul „Copii în siguranță” este în derulare. În perioada aprilie – decembrie 2016 se implementează următoarele acțiuni:

1. Pilotarea programului de către educatorii și metodiștii instruiți în cadrul stagiilor de formare pentru profesioniștii din domeniu educației preșcolare în contextul programului de prevenire a abuzului sexual față de copii de vârstă preșcolară „Copii în siguranță” (40 specialiști) din 21 instituții preșcolare din mun.Chișinău și câte 4 din raioanele Orhei și Hîncești.
2. Atelier național cu participarea specialiștilor responsabili de educația timpurie și prescolară din cadrul OLDSÎ, a reprezentanților instituțiilor în care s-a pilotat programul, reprezentanți ai mediilor academice, în cadrul căruia vor fi prezentate concluziile finale ale pilotării programului „Copii în siguranță” în vederea extinderii acestuia la scară națională și integrarea în curriculum-urile pentru învățămîntul preșcolar și cel pentru formare inițială și continuă a cadrelor didactice.

Pentru informații adiționale puteți accesa și site-urile:

www.educatoarea.ro

www.didactic.ro

www.scribd.com

www.psychology.ro

www.prescolar.edu.md

www.kindereducation.com

www.1september.ru

www.pagini-scolare.ro

*Maria Vrânceanu, consultant, Direcția Învățămînt preuniversitar,
Ministerul Educației*

*Viorica Pelivan, specialist principal-metodist,
DGETS, mun.Chișinău*